

tématem práce pojednaným v této kapitole je také míra akulturace, respektive submisivní role hostitelů a nadměrné přijímání prvků kultur od hostů, včetně značných rozdílů mezi metropolí a ostatními oblastmi méně zasaženými turistickým ruchem (s. 137). Opět se tak v příslušných pasážích setkáváme s několikrát již zmiňovanou vykonstruovanou či přetvářenou etnicitou za cílem realizace zisku při prodeji komodit. Do tohoto okruhu patří i jakákoliv jiná činnost, která je uskutečňovaná pouze s cílem uspokojit touhy turistů. Tím se dostáváme až ke komodifikaci kultury, která její části přetváří v podstatě na zboží, jež si turisté mohou zakoupit na trzích coby zaručeně „pravé a nativní“.

Zajímavá je ovšem Cohenova myšlenka, na jejímž základě naopak není například prodej určitých suvenýrů považován za úpadek kultury, nýbrž za jednu z možností, jak tradiční části kultury zachovat a v některých případech dokonce znovu oživit pro mladou domorodou populaci. Tento pozitivistický trend se v antropologii turismu začal šířit především v 90. letech minulého století, částečně však přetrvává dodnes, neboť v mnoha oblastech je skutečně nárůst turismu spojen se znovobjevováním vlastních ztracených kultur hostitelů a s ekonomickými výhody v případě pozitivní reakce turistů.

Poslední kapitola volně navazuje na tu předešlou a zevrubněji se zabývá typologií suvenýrů jako komodit. Důležité je přitom znovu si uvědomit, že někde mohou komodity být považovány za suvenýr a jinde mohou představovat formu umění. Z velké části lze ovšem říci, že suvenýr představuje pro turistu, který jej zakoupil, vzpomínku na danou lokalitu a zajisté i v mnoha případech znak sociálního statusu. Když navíc turisté darují suvenýry svým známým nebo kamarádům, stávají se všichni součástí jakéhosi rituálu, kdy předávající jednak darem stvrzuje, že danou destinaci skutečně navštívil, především tím ale uzavírá kruh, kdy darující se vrátil z cest a nyní se vřazuje zpět do běžného každodenního života. Všechny typologie suvenýrů se přes různé rozdíly shodují v tom, že si dnes bez nákupu suvenýrů cestování dokáže představit jen málokdo.

Půtové publikace nenachází konečné odpovědi na ožehavá témata antropologie turismu

a bylo by chybou se domnívat, že by vůbec měla. Recenzovaná monografie představuje svým pojetím i zpracováním na našem trhu knihu zcela unikátní, doufáme však zároveň, že bude schopná nastavit odborná měřítká podobných prací i do budoucna. Publikace se vyznačuje velmi dobrou čtivostí a domnívám se, že také díky tomu může být dobře srozumitelná i mimo akademickou obec, neboť vychází z jazyka populárně-naučných knih, v čemž spatřuji, mimo jiné přednosti, její velký přínos. Lze ji doporučit antropologům, tak i historikům a sociologům, vlastně celkově komukoliv ze čtenářů, kdo se chce poučit v různých úskalích antropologie turismu. Knihu zajisté ocení rovněž odborníci podílející se na chodu i změnách v turistickém ruchu velkých měst, včetně Prahy nebo jiných významných domácích destinací. Třebaže může čtenář při četbě mnoha pasáží zapochybovat, v čem tedy vlastně spočívá přínos masového turismu v exponovaných místech, jakými jsou například centra Prahy, Českého Krumlova nebo Karlových Varů, autorčin přístup čtenáře minimálně navnadí na další diskuzi, již je jisté v této oblasti zapotřebí. V neposlední řadě představuje velkou výhodu monografie ucelený pohled, který si neklade nároky na konečné rozřešení stěžejních a palčivých témat, ale dokáže často nahlížet na turismus jak z pohledu turisty, tak především hostitele. Půtová nezaujímá jednostranně kritickou pozici, svoji publikaci namísto toho zaměřuje pragmatickým směrem a snaží se tím pro českého čtenáře především objevovat cesty, jakými k jednotlivým teoriím antropologie turismu dospěla.

Petr Buchtyar

DOI: 10.14712/23363525.2020.26

Jakub Beneš: *Workers and Nationalism: Czech and German Social Democracy in Habsburg Austria, 1890–1918.* New York, NY: Oxford University Press, 2017.

Kniha amerického historika Jakuba Beneše přináší nové poznatky o dělnickém hnutí v Rakousku-Uhersku. Autorova první monografie se tak stává zásadním příspěvkem nejen

pro historiky zkoumající moderní evropské dějiny, ale také pozoruhodnou studii pro každého, koho zajímají dějiny dělnického hnutí, respektive minulost radikálně levicové politiky. Na 250 stránkách textu ukazuje Beneš, jak se internacionální socialistické hnutí na přelomu 19. a 20. století proměňovalo. Na historické rekonstrukci vývoje konkrétního střeoevropského hnutí rozvíjí diskuze o vztahu socialismu (marxismu) a nacionalismu.

Ke své analýze autor využívá velmi široké spektrum jak primárních, tak sekundárních zdrojů. Prameny z českých a vídeňských archivů doplňují zápisy ze schůzí sociálních demokratů a různé autobiografie, deníky a jiné reflexe účastníků dělnického hnutí. Mezi nimi si čtenář může přečíst, co si o hnutí myslel Otto Bauer, Karl Kautsky nebo český představitel sociální demokracie František Soukup. Mimoto jsou využité zdroje bohaté na biografie postav socialistického hnutí, sbírky dělnických písní apod. Sekundární zdroje zase nabízejí myšlenky klasiků teorií národů a nacionalismu, jako například Andersona, Brubakera, Gellnera či Hrocha. Beneš přitom přebírá Brubakerovo rozlišení na každodenní etnicitu strukturující životy lidí a nacionalistickou politiku. Národ v tomto smyslu pojímá především jako univerzální politický subjekt modernity. Upozorňuje správně, že v závislosti na kontextu může nacionalismus mobilizovat k dosažení jak progresivních, tak reakčních cílů. Beneš čte zdroje kriticky a svoje interpretace událostí dokazuje vždy na více pramenech, které spojuje do poutavého příběhu postihujícího dynamiku sociálnědemokratického hnutí v rakouské monarchii.

Při bližším pohledu Beneš upozorňuje na problémy spojené s využíváním pouze marxistických teoretických spisů pro popis dělnického hnutí. Upozorňuje na to, že jeden z dominantních narativů, který v dělnickém hnutí silně rezonoval, měl spíše chilialistický ráz. Dělníci tak byli více než k teoretickým analýzám citliví k socialistickému (rétorickému) umění. Charakter dělnického hnutí tím pádem Beneš popisuje spíše útržky z proslavů nebo pomocí básní a písní, jež dělnické hnutí tehdy ovlivňovaly. Mimo to klade velký důraz na Dělnické listy vycházející s vysokým nákladem. Tento typ tiskovin

měl podle Beneše daleko silnější mobilizační potenciál než teoretické spisy klasiků marxismu. Významnými postavami dělnického hnutí se tudíž podle něj stávali spíše výteční řečníci než dobří teoretici.

Rakouská monarchie byla na přelomu století relativně liberálním, multietnickým státem. Jednotlivé národy nebyly od sebe místně odděleny, ale byly spíše promíchány, což platí zejména o dělnících, kteří se z pracovních důvodů museli stěhovat (s. 59). Východiskem Benešovy analýzy je situace, kdy dominantním národním konfliktem se stává konflikt mezi střední třídou a německým kapitálem. Podle Beneše dělníci nechápali boj, který vedli, primárně národnostně, nýbrž třídně. V duchu internacionální solidarity cítili, že mají více společného s německými mluvícími dělníky než s českou maloburžoazií. Jejich interpretace světa nebyla zcela zbavena národní identity, ta však neměla pro socialisty politickou váhu. Naopak jak němečtí, tak čeští socialisté se cítili z národa vyloučení. Toto vyloučení z národní komunity mělo podle Beneše různé podoby – jednalo se o místní vyloučení v podobě separace od určitých čtvrtí (Žižkov, Nusle, Vršovice), ale také o separaci od diskuzí o národní politice (s. 76).

Hlavní problém byl však politický. Sociální demokracie organizovaná ve II. internacionále byla vnímána jak německými, tak českými nacionalistickými stranami jako protistátní, kdežto oni sami se považovali za strany státotvorné. Nacionalistické strany (např. Mladočeši nebo Christlichsoziale Partei) nedokázaly požadavky sociálních demokratů akceptovat, čímž se zase pro sociální demokracie staly přirozenými nepřáteli. Odmítnutí dělníků identifikovat se s národními politickými zájmy pak vedlo k další nevráživosti nacionalistů. Tato animozita podle Beneše postupně vzrůstala rovněž s časovými úspěchy sociálních demokratů.

Strategie českých dělníků ovšem nespočívala jen v odmítnutí nacionalismu a národní identity, ale spíše v cíleném spojení národních a dělnických zájmů. Takového sjednocení národní a socialistických cílů se podařilo dosáhnout během kampaně za všeobecné volební právo pro muže. Tato kampaň zároveň kulminovala pod vlivem ruské únorové revoluce z roku 1905.

Podle Beneše se tehdy pojmy revoluce, volební právo a utopie spojily v jedno. Revoluční étos vytvořil atmosféru, v níž se socialisté necítili nadále marginalizováni, nýbrž naopak sami sebe chápali jako hybnou sílu politického děje. Úspěch kampaně znamenal i vítězství sociální demokracie ve volbách v roce 1907 (s. 141).

Ze sociální demokracie se na těchto základech stala státotvorná strana a síla, se kterou bylo nutné nadále počítat. To vedlo následně k její nacionalizaci. Koneckonců již během boje za volební právo byly sociálnědemokratické cíle podpořeny mimo jiné i již zmíněnými Mladochěchy. Nacionalizace sociální demokracie jak v německém, tak českém případě spočívala v tom, že socialistické a národní zájmy představovaly pro její členy jedno a to samé. Národní identity se přitom začaly polarizovat a objevovaly se i hlasy odmítající „naivní kosmopolitismus“. Němečtí dělníci sdíleli s buržoazními nacionalisty představu univerzality německé kultury, což bylo v souladu s pojetím socialismu jako „německé myšlenky“. Koneckonců většina významných marxistů a socialistů byli Němci. Češi se oproti tomu obrátili k husitství, které si interpretovali coby zdroj esenciálního českého progresivismu a socialismu. Socialistická myšlenka se tak stala *původně* českou a zároveň *původně* německou. Beneš na tomto příkladě ukazuje paradoxní závěry vyplývající z procesu nacionalizace socialismu obou dělnických hnutí.

Spory o to, zda Němci dělají dost pro socialistickou myšlenku či jestli jsou Češi dostatečně kulturní, postupně vedly k hrozícímu rozpadu strany. Sílicí animozita byla sice po vítězství ve volbách v roce 1907 na čas zažehnána, následně však nepřátelství zase rostlo. I přes tyto spory zůstal ve straně rozhodující třídní étos a spolupráce s buržoazií nepřipadala v úvahu.

Během 1. světové války se podmínky dělníků podstatným způsobem zhoršily. To však podle Beneše zpočátku nevedlo k odmítnutí válečného konfliktu. Naopak, sociální demokracie (zejména rakouská) zůstala loajální vůči vládnoucí dynastii. Důvodem byla mimo jiné i skutečnost, že carské Rusko, bylo považováno za baštu reakce v Evropě, a jeho porážka byla tudíž pokládána za prioritu socialistického hnutí. Aktivity sociální demokracie byly za těchto okolností na

čas utlumeny. Artikulací protiválečného směru sociální demokracie se stal až zimmerwaldský manifest upozorňující na imperialistické zájmy válčících velmocí (s. 224). Tento proud ovšem zůstal marginální, a to i přes podporu ženských organizací sociální demokracie.

Blížící se konec války vyvolal neshody uvnitř sociální demokracie. Otázkou bylo, jakou pozici po válce zaujmout. Konec války ovlivnila i bolševická revoluce, která dala naději na radikálně odlišnou budoucnost. Tyto emoce vedly i ke generální stávce počátkem roku 1918, která však byla ukončena nátlakem vedení sociální demokracie. Vyhlášení samostatného Československého státu vedlo u mnoha dělníků k rozčarování ze slabého zastoupení sociální demokracie v nové vládě (s. 236). Toto rozčarování a nesouhlas s opatrným postupem vedení sociální demokracie vyústilo v odtržení radikální části sociálních demokratů a vytvoření KSČ.

Benešova monografie je bezesporu zásadním příspěvkem k dějinám sociální demokracie ve střední Evropě. Přesto se však v knize najdou věci, které mohly být rozpracovány lépe. Z formálního hlediska lze mnohé vytknout způsobu organizace rejstříku, který není rozdělen na jmenný a věcný. Kvůli tomu působí značně neuspořádaným dojmem a je poměrně obtížné se v něm vyznat. Rejstřík by mimo to mohl být i rozsáhlejší.

Z obsahového hlediska má však kniha daleko horší nedostatek. Jedná se o nedostatečně pokrytí ženského hnutí uvnitř sociální demokracie. Přestože autor na několika místech zmiňuje ženské organizace v rámci sociální demokracie, nepojednává bohužel systematicky o jejich politické činnosti. Je samozřejmě možné, že tyto organizace slabé byly slabé, nebo dokonce potlačené. Avšak pokud se zabýváme kampaní za všeobecné volební právo z roku 1905, vyvstává nutně otázka týkající se okolností, že kampaň nebyla ve skutečnosti vedena za všeobecné volební právo, nýbrž za volební právo pro muže. A to v době, kdy volební právo žen již bylo v několika zemích zavedeno (1893 – Nový Zéland, později Austrálie a Skandinávie) a v jiných se o něm živě diskutovalo. Lze si vůbec představit, že ačkoliv v rámci sociální demokracie existovaly ženské organizace, tak

tyto nepožadovaly skutečně všeobecné volební právo? Nebo by jim tento požadavek přišel příliš buržoazní? Podobné otázky si čtenář jinak skvělé Benešovy monografie klade, avšak nenachází na ně odpověď.

Autor ve své knize popisuje přechod dělnického hnutí ve střední Evropě (tj. na území rakouské monarchie) od internacionalistického k nacionalistickému. Zlomovým bodem v této proměně se podle Beneše stává kampaň za všeobecné volební právo pro muže, která vrcholila v roce 1905. Od této doby, popisuje Beneš, se jak německojazyčné, tak českojazyčné dělnické hnutí od sebe oddalují. Autor upozorňuje na to, že historici často kladou přílišný důraz na velké teoretiky socialistického hnutí. Větší moc a autoritu ale v hnutí zpravidla drželi ti, kdo dokázali zaujmout davy emocemi. Právě tato tendence klást důraz na emoce a úspěch v kampani za volební právo vedla k proměně marginalizované politické skupiny v hnutí, které získalo moc určovat národní politiku. Jakkoliv kniha popisuje proměnu konkrétního hnutí, otázka vztahu dělnického internacionalismu, jenž byl proklamován II. internacionálou a partikularistického nacionalismu, je univerzálnější. Tento problém se dotýká dobových diskuzí mezi Leninem a Rosou Luxemburgovou, souvisí ovšem i se současným tápáním levicové politiky a otázkou vytváření „levicového populismu“. Kniha se tak sice zabývá pouze dynamikou jednoho hnutí, ukazuje však zároveň, jak se v dějinném procesu mění identity a jak věci dnes samozřejmé (volební právo pro muže) mohly být kdysi považovány za v pravém slova smyslu revoluční.

Jonáš Kreisinger

DOI: 10.14712/23363525.2020.27

Vít Horák: *Společnost jako otázka: hermeneutický pohled na sociologii*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2017, 199 s.

V době, kdy je sociologie plně etablovanou vědou, je poměrně riskantním krokem vracet se k ontologickým předpokladům oboru. Dnes vidíme sociologii jako sebevědomou disciplínu,

kteří chrlí své výsledky nejen ve prospěch akademické obce, ale také odborné veřejnosti a státních institucí. Tento obor je slyšet rovněž v médiích, kde sociologové vystupují coby znalci dílčích oblastí, například sociální politiky, školství apod. Představují se v rolích odborníků, kteří rozhodně mají k aktuálnímu společenskému dění co říci. Co se však stane, když sociolog začne kriticky nahlížet samotný smysl sociologie a zavolá si na pomoc filozofické velikány Martina Heideggera a Hanse-Georga Gadamera? Co můžeme očekávat od práce, která se snaží propojit hermeneutiku s kritickou funkcí sociologické vědy?

Na první dojem to může dnes působit paradoxně, když uvnitř sociologické komunity existují lidé, kteří se nebojí znovu se s upřímným přesvědčením tázat po smyslu dějin sociologie, navracet se k oborovým paradigmatům a etablovaným přístupům k sociologické práci. Základní ontologické otázky pak logicky musí vést k zájmu o intelektuální disciplínu, která je vůči sociologii v tomto smyslu komplementární, tedy k filozofii. Vít Horák, aktuálně působící jako odborný asistent na katedře sociologie Filozofické fakulty Ostravské univerzity, si na tomto poli našel zázemí v Heideggerově kritice vědy a Gadamerově koncepci humanitních věd.

Toto konstatování je obzvláště důležité, protože právě zmiňovaný Gadamer ukazuje, že na rozdíl od češtiny se třeba v angličtině nebo ve francouzštině slovo věda vyskytovat nemusí a samotné sousloví „humanitní vědy“ vlastně představuje určité nedorozumění. Gadamerova koncepce je proto předvědecká, to znamená, že hledá původnější než vědecký základ poznání. Řečené velmi úzce souvisí se samotným předmětem a klíčovou otázkou Horákovy práce, totiž proč by nemohla být samotná otázka, dosud vedená jako hypotéza k poznání sociální reality, převrácena tak, aby sociální realita byla chápána jako možná odpověď.

Čtenáři se nabízí kniha poměrně útlá, nesená ovšem vysokou ambicí na pouhých dvou stech stranách pochopit více než jen úzký oborový zájem zaměřený na konkrétní oblast. Čtenář má tak hned od začátku čtení dojem, že na těchto řádkách se setkává s něčím jiným, než bývá u běžných sociologických prací zvykem. Horák